

Žižkovské listy

Občasník Klubu přátel Žižkova
Číslo 8, prosinec 2000

Alfonz Mucha

Zpěv o půlnoci

Jaroslav Seifert

*Už rok zas mizí ve tmě tajemné
a nový nastupuje svěží;
já si však říkám: Trubte beze mne,
trubači půlnoční, tam na ochozech věží!*

*Když pronesl jsem větu osudnou,
do sklenky kdosi doušek vína nalil.
Já málo času pobyl nad studnou
a málokdy jsem jiným pramen kalil.*

*Když jsem ji spatřil, bylo po pláči
a podala ji něžná ruka něčí.
Rekl jsem v duchu: Trubte, trubači,
hle, jsou tak hezká tahle nebezpečí!*

*Co císařovo je... Znáš o minci
ten citát z Bible? Ještě podnes platí.
Škoda, že jsou tak vzácné v prosinci
červené růže! Chtěl bych ti je dátí.*

*A prosbou proto končím roku běh,
než z orloje nám půlnoc bude bítí.
Nech nás tu, bože, ještě chvíli, nech,
vždyť se ten čas tak rychle s námi řítí!*

KLUB PŘÁTEL
ŽIŽKOVA

DIVADLO DEKLARACE

Přes slavnou tradici a snahu ochotníků Pokroku, nutila se do popředí otázka potřeby dalšího, tentokrát profesionálního žižkovského divadla. A sedmdesát tisíc obyvatel se zdálo být pádným důkazem. Dr. Karel Švanda nelenil. Pouhých dvě stě kroků od Bezovky vyhlédl poměrně jednoduchou, ale rozměrnou dvoranu přilehlé restaurace U Komenského. Stavitel Zdeněk Frič pak trávil dlouhý čas nad rýsovacím stolem. Počítal a měřil. V závěru roku 1909 předložil dr. Švandovi konečný plán, nazvaný „Návrh změny tanečního sálu na Komenského náměstí na divadelní sál činohry-operety Deklarace (čp. 590)“.

Začal čilý stavební ruch. Tesaři, zedníci, nádeníci i pomocníci předháněli jeden druhého, jen aby stůj co stůj stihli stanovený termín. Elektrikáři natáhli vedení, zatímco truhláři a čalouníci dodělávali poslední práce. Po zjištění, že opona chodí a reflektory svítí, bylo již každému jasné, že slavnostní fanfáry mohou zaznít.

Některým lidem ještě vrtal hlavou ten podivný název Deklarace. Spokojili se s vysvětlením, že iniciátoři měli na mysli prohlášení českých poslanců, protestujících v létě 1868 proti dualismu.

Nové divadlo mohlo pojmut na 950 diváků, včetně 380 stojících. Pro náročné a lépe situované bylo k dispozici osm lóží. Sál v celkové délce třiceti, šířce dvanácti metrů a navíc, s prostornou galerií, dával naději, že Žižkov se dočkal opravdu reprezentační kulturní místnosti.

Dne 28. ledna 1910 zazářila světa rampy poprvé pro širokou veřejnost. A od samého počátku se zdálo, že nesporný úspěch zajistí trvalou návštěvnost do daleké budoucnosti. Však také hlavní hvězda Deklarace Marie Zieglerová přitahovala návštěvníky z dalekého okolí. Mařenka Zieglerová, půvabná, jemná a plnoštíhlá třicátnice, byla v té době uznávána za neobyčejně oblíbenou operní subretu. Za jejím jménem táhly již před tím celé zástupy obdivovatelů z celé Prahy a předměstí. Mařenčino pěvecké, taneční a herecké umění vyvolávalo v Uranii a ve smíchovské Aréně salvy nadšeného potlesku. A nejen v dřevěné Aréně na břehu Vltavy a v Libni, ale také v Národním divadle a dokonce v Chicagu, New Yorku, Clevelandu a dalších městech Spojených států. Umělkyně s tak bohatými zkušenostmi a temperamentního a podmanivého vystupování dovedla si kdekoli získat srdce diváků.

Jenže netrvalo dlouho a magnetická Mařenka ze Žižkova odešla. Křivka návštěvnosti v Deklaraci přímo katastrofálně poklesla. Upadající divadlo převzal z rukou dr. Švandy

Antonín Marek, úspěšný herec, ale zcela neúspěšný podnikatel. Přes všechnu Markovu snahu krize pokračovala. Následovalo dlouhé přemlouvání, tirády slibů, úvah a předpokladů, pak nekonečné spory s majitelem budovy, až paní Zieglerová přišla opět zachránit situaci ve funkci šéfky operety. Změnila repertoár a doplnila soubor. Poloprázdné hlediště se opět zaplnilo. Když nakonec obratný hlavní režisér Pištěkova divadla Kubík převzal umělecké vedení Deklarace, zdála se krize zažehnána. Ale konjunktura netrvala ani dvanáct měsíců. Oblíbená Mařenka přešla společně s režisérem Kubíkem zpět do smíchovských divadel. Prořídla sedadla v Deklaraci stala se opět důkazem, že se zmizelou hvězdou stál a padal celý podnik.

Osiřelý soubor narazil na gordický uzel. Akce na záchranu divadla nevedly nikam. A sporadické pokusy o zavedení varietního programu se zpěváky, žonglery a kouzelníky směřovaly jen ke značnému nezájmu veřejnosti. Určitý úspěch zaznamenala ojedinělá vystoupení ochotníků, především představení, organizovaná Sociálně demokratickou stranou. Taková Zimní pohádka, v níž exceloval Stanislav Langer se svojí manželkou Špilingovou, těšila se srdečnému zájmu, stejně jako Robinson Crusoe, Šípková Růženka nebo opereta Podzimní manévry. Začátkem roku 1912 pokusil se ředitel František Trnka vltit Deklaraci novou krev. Za pomoci šéfredaktora Stanislava Langra provedl četné personální změny. Vítanou posilou souboru stala se pětadvacetiletá subreta polského původu Helena Monczaková, manželka dirigenta a operetního skladatele Jaroslava Wilkoňského.

Znovu se podařilo získat pohostinským vystoupením tolik obdivovanou, vyhledávanou a přece nestálou Marii Zieglerovou. Ta společně s Monczakovou a F. Horníkovou tvořila jistý čas hlavní kádr operety v Deklaraci. V činohře působili známí herci a režiséři - Stanislav Langer, Antonín Marek a František Kovářek (1886-1984). Poslední z této trojice měl za sebou již několik let úspěšné novinářské práce ve Spojených státech. Ale neuhaslitelná touha po divadle jej přivedla zpět do vlasti. František Kovářek stál zatím na prahu pestré umělecké dráhy. Bezpochyby netušil, že ještě o sedmdesát let později bude rozdávat své lidské umění dalším generacím.

Repertoár Deklarace nejednou zpestřily opery, jindy hry se zpěvy, klasické i moderní kusy dramatické tvorby a v neposlední řadě i bujně frašky. Ovšem nejbohatší část programu tvořily operety a činohry. Takže ve střídaném složení bychom na plakátech našli výběr nejrozličnějších názvů: Carmen, Strakonický dudák, Když ženy mužům pláchnou, Mlýnář a jeho dítě, Bídnič, Román padlé dívky, Zkrocení zlé ženy, Morálka paní Dulské, Napoleon na vrcholu slávy, Hrabě Monte Christo, Lakomec, Jánošík, Sever proti Jihu a další. Ale nevyzpytatelné jsou cesty osudu. Žižkov, který se tak důrazně dožadoval profesionálního divadla, nedokázal se nakonec postarat o jeho udržení. Snad to byla sebeklamná fikce o malých poměrech, možná nedůvěra k domácí úrovni společenského styku, nebo kdovíco jiného. Zkrátka Žižkováci nelenili šlapat pěšky do smíchovských divadel, do Karlína, Městského divadla na Vinohradech nebo do holešovické Uranie, ale stále méně pozornosti věnovali Deklaraci. Stanislav Langer definoval neutěšený stav trpkými slovy: „I kdybychom v divadle vystrojili vepřové hody a dávali zdarma vstupenky, lidé budou chodit kamkoliv, jenom ne k nám!“

Smutné proroctví se bohužel vyplnilo. Koncem dubna 1913 se rozešel soubor a vítr zavál jeho herce do všech světových stran. Divadlo osiřelo, reflektory pohasly a zaprášená opona uzavřela jeviště. Jen hrstka nejběrnějších příznivců ještě doufala, že po čase se divadlo opět vzbudí.

Miroslav Čvančara

(Dokončení příště: Obnovení a pád divadla Deklarace)

Ve stínu slavných mužů

Na Olšanských hřbitovech v Praze odpočívají osobnosti, které se v minulosti zapsaly do srdcí a pamětí lidí - básníci, spisovatelé, herci, sochaři, malíři, národohospodáři, politikové - prostě lidé, kteří se vrchovatě podíleli na vytváření našeho kulturního dědictví. Kromě mužů vědy a kultury, jejichž jména jsou dodnes často připomínána, odpočívají tu i ženy, které svou činností se těmto mužům vyrovnají.

Na Olšanských hřbitovech však odpočívají i ženy, které měly dostatek schopností a nadání k tomu, aby samy vynikly, které však svou vlastní uměleckou a odbornou činnost podřídily zájmům svých manželů a ustoupily do pozadí, aby práce a zásluhy jejich mužů ještě více vynikly. Některé z těchto žen si chceme připomenout. Patří mezi ně

BOHUSLAVA RAJSKÁ (1817-1852), vlastním jménem Antonie Reissová, druhá manželka básníka F. L. Čelakovského.

V první polovině 19. století se společenský život v Čechách odehrával v tzv. salonech, v nichž se scházeli představitelé českého veřejného života, vědy a kultury. V Praze patřily v té době k nejpřednějším tři salony - u zemského historiografa Františka Palackého, u advokáta Josefa Friče (otce básníka J. Friče) a u lékaře Václava Staňka. Po smrti rodičů žila v rodinách svých starších sester - Johanny Fričové a Karoliny Staňkové jejich nejmladší svobodná sestra Antonie Reissová.

Antonie Reissová byla ve vlastene-

cké společnosti známá pod jménem Bohuslava Rajská. Pod tímto jménem učinila první kroky v české literatuře jako básnička. Zajímala se také o výchovu dětí a složila učitelské zkoušky, aby mohla založit a řídit soukromý dívčí ústav. Ten skutečně vedla od r. 1843. V těchto snahách ji podporoval Karel Slavoj Amerling, který byl po řadu let jejím ctitelem a doufal, že se mu podaří se s Bohuslavou Rajskou oženit, a že spolu vytvoří ideální dvojici, která výchovou a výukou přetvoří českou společnost. Rajská ho sice obdivovala a poslouchala s nadšením jeho přednášky, ale naslouchala také hlasům příbuzných, kteří právem viděli v Amerlingovi zcela nepraktického člověka, jehož plány se v šoučičištěm Budeč špatně dopadnou. To se také stalo.

Ve 40. letech se u Staňků se svými českými a slovenskými přáteli objevil mladý slovenský básník z družiny Štúrovy - Bohdan Hroboň, který se také stal ctitelem Rajské. Když jí vyznal lásku, nedobytná Bohuslava ho přímo neodmítla a ponechala mu naději na budoucí spojení.

Ve Staňkově salonu vznikla myšlenka, že česká poezie by měla být obohacena i o původní výtvořky českých básniček. Bohuslava Rajská přijala jako vlastenecký úkol vytvořit alespoň nevelkou skupinu žen, které by byly ochotny pokusit se o české verše. V nečetných tehdejších časopisech, zejména v Květech, se začala objevovat nová

jména. Když se 8. února 1843 konal na Žofíně 3. český bál, byly jeho účastníkům rozdávány „Pomněnky na rok 1843“. Byl to útlý svazček osmnácti básniček, jehož autory byly jen ženy. Hlavní pořadatelkou almanachu byla Bohuslava Rajská.

Do salonu u Staňků a u Fričů chodil v době, kdy žil v Praze, i básník František Ladislav Čelakovský se svou první manželkou Marií. Oba proto Rajskou dobře znali. V r. 1842 se Čelakovskému podařilo získat místo profesora slovanské filologie na univerzitě ve Vratislavi. Odstěhoval se tam s celou rodinou. Na jaře 1844 Marie Čelakovská zemřela. Situace vdovce se čtyřmi dětmi (jeden syn a tři dcery) byla zoufalá. Okolnosti nutily Čelakovského k tomu, aby sirotkům přivedl druhou matku.

Již 14. května 1844 se v časopise Květy objevila báseň s názvem „Památce Marie Čelakovské“, podepsaná zkratkou -slava. Čelakovský - a nejen on - se domníval, že autorkou je Bohuslava Rajská, přítelkyně jeho ženy Marie. (Až na začátku 20. století se zjistilo, že autorkou básně byla Františka Božislava Svobodová, která v almanachu z r. 1843 publikovala jako Marie Čacká.)

V létě 1884 se Čelakovský vypravil se synem Ladislavem do Prahy a požádal přítelkyni své zemřelé manželky, aby se stala jeho druhou ženou a osiřelým dětem druhou matkou. Bohuslava Rajská si vyžádala čas na rozmyšlenou. Srdce jí táhlo k slovenskému básníkovi Hroboňovi, rozum k Čelakovskému. Proto se obrátila o radu ke své přítel-

kyni Boženě Němcové, která sice byla jen o málo starší, ale o celý věk zkušenější spisovatelka a matka čtyř dětí. Němcová nechtěla původně do této otázky zasahovat, ale pak přece jen odpověděla, i když ne přesně. Z její odpovědi si Rajská ale vyvodila závěr, aby zvolila Čelakovského, učinila ho šťastným a jeho sirotkům nahradila matku. Proto nabídku Čelakovského přijala.

Po sedmiměsíčním dopisování - z korespondence vyplývá, že mezi vzdálenými snoubenci postupně vznikala láska - se 2. 4. 1845 konala v Praze svatba a po ní hned odjezd do Vratislavi.

Zdálo se, že Čelakovskému se vrátila rodinná spokojenost. Také Antonie - teď už vždy jen Antonie nebo Toninka, ale nikdy Bohuslava Rajská - se snažila v dopisech do Čech vytvořit představu idylického rodinného života. Ale netrvalo dlouho a ukázaly se rozpory povah obou manželů. Zatímco Čelakovský, kterého - tehdy ještě svobodná Bohuslava Rajská - znala jen jako básníka Růže stolisté, vtípného společníka a vlastence, stával se stále více pedantským. Antonie - o 18 let mladší, příslušnice modernějšího pokolení měšťanstva - pomalu pohřbívala sen o šťastné shodě v manželství. (Na to upozornil její synovec básník Josef Frič po krátké návštěvě ve Vratislavi.) Rodinná idyla se časem měnila v biedermeierovské vězení ženy. Během tří let po svatbě přibýly další dvě děti - Jaromír a Bohuslav. Ze šesti dětí byly některé často nemocné a nakonec i u Antonie se objevily příznaky tuberkulózy.

Profesor Čelakovský neměl doma klid pro svou práci a snášela to manželka. Nesměla vzít pero do ruky, pokud neposala příbuzným a to ještě dopisy procházely jeho cenzurou. Nesměla hrát na klavír, aby nešídila svou práci hospodyně. Dokonce dcery měly špehovat, zda se nezabývá něčím jiným, než vařečkou nebo punčochou.

Jediným důvěrníkem Antonie byl profesor Purkyně, který také působil ve Vratislavi. Ale i s ním se Čelakovský nepohodl, když zjistil, že starý pán bez jeho vědomí poslal do Prahy dopis, v němž Antonie žádala příbuzné, aby jí poslali peníze na dárek pro manžela.

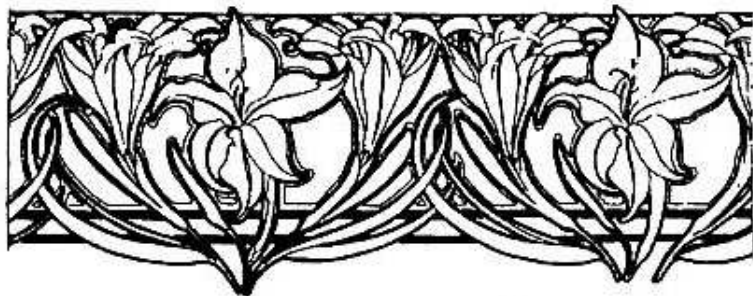
Přání vrátit se zpět do vlasti se Čelakovskému splnilo začátkem srpna 1849, kdy byl jmenován vedoucím katedry slavistiky na pražské univerzitě. První nadšení z návratu do Prahy se u Čelakovského projevilo zvýšeným pracovním úsilím. Ale za přituhující bachovské reakce se jeho nálada rychle měnila. Pro Antonii (bývalou Bohuslavu) se přestěhováním nezměnilo téměř nic, jen to, že plat univerzitního profesora v Praze byl ve srovnání s vratislavským téměř o polovinu menší a ona s ním měla vyjít. Ke všemu se Čelakovským narodilo sedmé dí-

tě, dcera Anička, která ale záhy po narození zemřela. Nemoc nejmladšího syna Bohuslava byla trvalá a nemoc Antonie také rychle pokračovala. Rodina se dostala do zoufalé situace, která Boženu Němcovou teprve čekala: Antonie posílala svým zámožným sestřím zoufalé prosby o zapůjčení peněz a přiznávala, že její nemoc pokračuje.

Antonie Čelakovská, dříve Bohuslava Rajska, zemřela 2. 5. 1852 ve stejném věku 34 let, jako její předchůdkyně Marie Čelakovská. Bezradný a přepracovaný Čelakovský ji brzy následoval, zemřel 5. 8. 1852. Ani jeden z nich už na štěstí nevěděl, jak se příbuzní „starali“ o jejich šest osiřelých dětí.

Bohuslava Rajska nemohla prokázat svůj talent. Ale všichni, kdo zdůrazňují její jedinečnost, současně vyslovují názor, že neměla na to, aby se stala velkou básnířkou. Ale mohla najít smysl svého života v činnosti pedagogické a organizační, pro kterou měla - v tom se všichni shodují - velké vlohy. Jako organizátorka českého dívčího školství, kterého bylo tehdy tolik třeba, mohla Rajska vykonat mnoho.

L. Neckářová

ŽIŽKOVÁK ŽIŽKOVÁKOVI

Církevní událost na Žižkově

Přichází-li na vedoucí místo nový člověk, je to vždy chvíle očekávání i naděje. Stejná v občanském životě i v životě církevním. Do II. sboru Českobratrské církve evangelické v Čajkovského ulici přichází nový farář a nám, občanům Žižkova, nový spoluobčan, mgr. Daniel Kopecký. Pan ing. Pavel Stolař ho při instalaci oslovil takto:

„Milý bratře faráři, dovol, abych tě pozdravil jménem seniorátního výboru pražského seniorátu. Jako rodilý Žižkovák bych to chtěl udělat stylově a po Žižkovsku. Jsme rádi, že jsi neposlechl staropražského přísloví, které praví - Žižkovu a Libni zdaleka se vyhni. Kdyby se faráři drželi této rady, byla by asi osmina sborů pražského seniorátu bez svého pastýře. Jak svědčí toto přísloví, býval Žižkov snad trochu svérázný a drsný, ale sbor Žižkov II patřil vždy k přívětivější části Žižkova a proto se určitě nemáš čeho obávat. Řečeno terminologií Rady a Žáka, v Republice Žižkovské budeš mít vždy dostatek prostoru pro misijní práci mezi národy pohanskými. Osobně bych si přál, aby za tvého působení na Žižkově si byly tři žižkovské sbory trochu bližší a spolupracovaly intenzivněji než dosud. A nyní bych chtěl oslovit vás, milí Žižkováci. Buďte na svého faráře hodní, zasvěcujte ho pilně do tajností žižkovského podsvětí i do tajností svého sboru, netrapte ho dlouhými schůzemi a malichernými spory mezi sebou. Na důkaz toho, že naše církev umí také dobře úřadovat, ti předávám dekret o volbě farářem II. sboru ČCE.“

Mgr. Daniel Kopecký se narodil v Praze, vyrůstal v Jablonném v Podještědí. Střední školu studoval v Liberci. Po roční praxi stavebního technika na městském úřadě začal studovat stavební fakultu ČVUT v Praze. Během studia přestoupil na Evangelickou bohosloveckou fakultu UK, využil také možnosti studia teologie v USA. Vlastní farářskou práci absolvoval ve Strašnicích u českobratrského faráře Pavla Klineckého. Dne 15. 10. 2000 byl ordinován a současně instalován farářem II. sboru Českobratrské církve evangelické na Žižkově, v Čajkovského ulici.

J. Polanecká

OZNÁMENÍ

V sobotu 21. října 2000
doběhl do svého posledního cíle

OTTO PUTEANY,

o kterém jsme psali ve 4. čísle Žižkovských listů.

Věnujme mu uctivou vzpomínku.

Když u břehů Vltavy začalo být pro obyvatele spojených měst, které tvořily hlavní město tehdejší středověké říše Prahu poněkud těsně, potomci již usazených kupců a řemeslníků se snažili získat pozemky a zakoupit usedlosti na volných okrajích Prahy. Tak z rodů řemeslnických a obchodnických podnikatelů vznikaly rody zemanské. Komu nestačilo jmění na zakoupení zemanské tvrze, zabydlet se blíže k městu v kopcích, které se vlnily téměř nad městy a svažovaly se k povodí Botiče, Rokytky a k jiným potokům.

VÝVOJ PODNIKÁNÍ ZA HRADBAMI PRAHY VIDĚNO POHLEDEM V ROCE 1943

Hradby dělily město Prahu od kraje. Za Špitálskou branou na počátku minulého století vzniklo dost náhle nové město: Karlín. Bylo na svoji dobu plánovitě rozvržené. Ve stínu vrchu Žižkova je stísněno břehem řeky Vltavy. Technický pokrok přerušil přímou souvislost s vnitřní Prahou nastavením železničních viaduktů, které město uzavřely. Jako tržba obchodníků byly hlavní kapitálem mzdy dělníků, za ně byly postaveny zdejší ulice. Ty však nestačily pro nová pokolení, jež tíhla ke středu města, nebo se musela spokojit s levnějším bydlením v nových dělnických čtvrtích. Karlínu zůstali věrni více úředníci a zaměstnanci obchodů, kteří tu žili tichým životem, jakoby stranou od hlavního města. Až nová doba nahrazuje staré domy moderními budovami, na místě opuštěných továren vzniká nový prostor karlínské budoucnosti.

Stavební prostor zabírá i plochu u Invalidovny a cvičiště, který odděloval starou obec Libeň a ostatní obce na východě od hlavního města. Do vinic nad pravým břehem Vltavy a do povodí Rokytky pronikly továrny. Jejich děl-

níci se stěhovali do jednoduchých domů, ze kterých vznikaly libeňské ulice. Odloučenost od hlavního města vytvořila tu typickou dělnickou čtvrť s množstvím potravinářských obchodů a běžnou konfekcí. Až později sem začaly pronikat obchody s potřebami vyšší bytové kultury. Tím se změnil i ráz libeňských ulic. Moderní doba pronikla až sem a nové bloky nasvědčují, že i zde je Praha, a z dělnictva že rostou občanské hlavního města.

Libní začíná budoucí tovární obvod, zahrnující prostor vysočanský až k Hloubětínu a Kbelům, s novými obytnými čtvrtěmi vysoko k Proseku, řazenými v uličních blocích i ve vilových domech, rozestých na stráních a úbočích. Týdenní výplata mezd odráží se nejen v rychlejší hospodářské výměně nejnужnějšího spotřebního zboží potravinářského i textilního, ale také v druhnějším společenském ruchu, kterým se obvykle vyznačuje dělnické prostředí. Zabydlení drobnými nájemníky znamená i dobrou vyhlídku pro dílny jednotlivých řemeslníků, kteří nepomýšlejí na podnikatelský vzestup, ale na prostou životní existenci.

Žižkov v té době podává již obraz manitější. Spěch doby a nedostatek středků tehdejších stavebních „spekulantů“ daly od Karlína až Vinohradům vzrůst novému městu, sněnému v nerovném terénu. Těsně u sebe získaly bydlení nové dělnické stavy bez toho, že by byly odkázány na bydlení v továrních koloniích. Takže stavební spekulace učinila z nich svobodné nájemníky i občany. Žilo se od výplaty k výplatě a také tak se mohly získávat potřeby, anebo je splácet. Žižkovští obchodníci už od první doby svého usídlení museli počítat s úvěrovým obchodem, přátelským i vůči neznámým, bez nákladné administrativy dnešních splátkových obchodů. Tak se na Žižkově společně vyvíjeli jak spotřebitelé, tak obchodníci. Nezklamaná důvěra umožňovala zdokonalování obchodů, až jmenovitě z Huttenovy (t.č. Seifertovy) ulice se stala obchodní třída. Nutná potřeba vtiskla ráz i žižkovským obchodům - „potřebuji a mám na to, jaké vybírání kromě zřetele na cenu“. Při nestálosti mezd byla žižkovským přece nejsměrodatnější cena.

V ulicích, které byly budovány teprve později ve větších rozměrech blíž k Vinohradům nebo dál k Pražačce, získali živnostníci prostornější provozovny. Také jejich podnikání je volnějším, odpovídá měsíčním platům zde žijících zaměstnanců. Živnostníci se musí víc snažit, aby si zachovali souvislost s prostředím, na které jsou odkázáni.

Výsady, které v centru Prahy slábly mezi množstvím nových podnikatelů, byly nahrazovány výsadami viničních pán. Nový prostor nad Prahou dostal

své jméno: Viničné hory. Podmínkou privilegia Karla IV. bylo, aby každý, kdo zakoupil pozemky, do čtrnácti dnů začal s vysazováním vinné révy v této krajině. Byly zakládány i chmelnice a ovocné zahrady. Hory viničné měly své horské právo, včetně honebního. Jen na volných neohrazených prostranstvích si je vyhradil král a koruna. Byli osvobozeni od berní i od ubytování vojska.

Vztah k původně podnikatelským rodům byl zachován v tom, že sbor obecních starších Starého města Pražského každého roku ze svého středu volil „perkmistra“ Hor Viničních, který teprve roku 1558 se stal královským úředníkem. Brzy po bitvách v husitských válkách se zpustošené vinice zase obnovily a obec Staré město pečovala opět o jejich rozkvět. Vinařství se stalo výnosným živobytím, které rozvrátila jen Třicetiletá válka. Část vinic byla zabrána na opevnění, větší část byla zpustošena, takže vinice zůstaly jen na necelé čtvrtině. Proto časem zmizely i výsady majitelů. V roce 1783 zanikl též královský úřad perkmistra. Od pražských bran se šířila spoušť.

Na druhé straně Černokostecké silnice již v druhé polovině 18. století založil hrabě J. M. Canall z Malabilly anglické sady, hospodářský pokusný ústav s botanickou zahradou, v jejíž posluchárně přednášel také český vědec K. V. Presl.

Zanedbané pozemky od Žitné brány k Vršovcům skoupil nuselský velkostatkář, plukovník Jakub baron Wimmer. Zceřil je kolem kravína, který přeměnil v hostinec s tanečním sálem a okolo dal zřídit velkou ovocnou

zahradu s krásnými růžovými alejemi. Název Wimmerovy růžové sady“ zvětčnil památku člověka, jemuž půda nebyla jen živitelkou, ale stala se i nástrojem krásy a osvěžení jak panstva, tak i lidu.

Blíže ko Koňské bráně se udržela vinice Smetanka. Na druhé straně, přímo nad Botičem, vytvořil později M. Groebe krásné sadové zákoutí s terasovitou vilou. V jejich sadech je zachována poslední vinice, z jejichž hroznů se lisuje víno pražských primátorů.

Nová pokolení uvolněná na venkově se zachytila pevně v Praze. Od počátku přicházelo mnoho drobných řemeslníků a obchodníků, jimž pracovní příčinnost a z venkova nezapomenutá spoušť dávala hospodářskou sílu. Rozdíl dob byl v tom, že zakladatelé Hor viničních mysleli na své pohodlí a honosivé povýšení. Ti, kteří dali základ městu Královské Vinohrady, mysleli sice na sebe, ale pamatovali i na druhé. Nestavěli město letohrádků, stavěli město činžovních domů, aby i druzí, kteří přijdou do Prahy, našli zde svůj vlastní domov.

Ze stavebního rozvoje Královských Vinohradů je vidět, jak vzniká město pro slušné bydlení a podnikatelské možnosti. Od středověku nebyla u nás zakládána města, ale ta se vyvíjela z osad na místech s novou průmyslovou výrobou, nebo na vhodných křižovatkách. Základ novému městu nemohlo dát těch 69 domků, roztroušených po rozsáhlém území Viničních Hor, se 169 obyvateli (ještě před sto lety!). Pro budovatele tu bylo něco nového, co navazovalo na metodu Karla IV., když zakládal Nové Město Pražské.

Hned první ulice navazují na sousední pražské ulice, jsou však přímější a případně i prostornější, tak, ja to vyžaduje nová doba. Je pamatováno i na vnitřní prostory - původně zahradní - v blocích domů. I když se budovatelům vyčítalo zbohatlictví, snažili se použít svých peněz nejen k hospodářským účelům, ale i k sociálnímu pokroku ve zdravějším bydlení. Byla snaha, aby hlavní osově třídy byly vedeny tak, aby s Prahou spojovaly nejbližší venkov, kterému byla cesta do Prahy vzdálená. Však také o tom zpívali: „Ku Praze je cesta dlouhá, stromkama je sázená...“

S přitažlivým působením Prahy bylo počítáno bez sobectví. Nikde nebylo vytvořeno „tržní náměstí“, které by vyčerpalo možnost venkovských obyvatel, procházejících novým městem, aby zarazili jejich cestu na novém předměstí. Obchodníci sami se přičinili, aby ulice byly pestřejší a poutavější. Jejich výklady působily tak, že i dlouhá Schwerinova třída přestala být únavnou a dala se měřit podle nejvýznačnějších obchodů. Teprve když obchody byly zavřeny, uvědomoval si chodec její délku.

Královské Vinohrady se nestaly jenom městem dobrého bydlení. V době, kdy podnikání přestávalo být výsadou rodů a stávalo se pracovní příležitostí, na Vinohradech našla podnikatelský prostor nová pokolení, která patří mezi průkopníky našeho podnikání. Neměla, nebo neznala „amerikánské vzory“, buďovala na základě vlastní práce a důmyslu, vytvářejícího příklady pro další nové doby. Například Chmelova uzenářská továrna na Zvoňarce, Beránkovy

podniky, Maršnerem založená dnešní továrna Orion, z Holoubkova mydlářství vzniklá Saponie, a další, mají v dějinách našeho hospodářského rozvoje svoje čestné průkopnické místo. Kromě velkých podniků osvědčili se také mnozí jiní střední a drobní živnostníci, dobří mistři dalších nových pokolení.

Z vývoje Královských Vinohrad plyne názorné poučení, co v prvé řadě zabezpečuje hospodářský rozkvět. Nejen výměna statků, ale také výměna pokolení. Mnoho podniků se sice stalo tradičně vinohradskými, ale v mnohých se už vystřídala různá pokolení, která svým přičiněním předstihují zakladatele. Názorně se ukazuje, jak obchodníci potřebují jen příležitost k samostatnému uplatnění. Ruch města netvoří jen nabídka zboží a zájem o ně, je třeba soustředění nabídky a poptávky.

Zakladatelé města a jeho budovatelé pamatovali na to, aby zachovali dost volných prostranství, zejména jako sa-

dové plochy. Vinohradské sady jsou ctěným místem milých procházek i pro obyvatele sousedních čtvrtí. Společenský ruch má dost vhodných místností, v čele s Národním domem Vinohradské městské divadlo. Od začátku se snaží o udržení dobré umělecké scény, která měla vliv i na úroveň Národního divadla.

Královské Vinohrady mají za sebou několik desetiletí vlastní správy, ve které se uplatnili i zdejší živnostníci. Byla vytvořena tradice Královských Vinohrad, která z prostoru na Horách Viničních vytvořila dnešní pěknou část hlavního města Prahy. A tak Praha je městem, jehož prostor od pradávna stačil mnohým potřebám a s nimi se vhodně vyrovnával. V tom je její smysl a také naděje do budoucího rozvoje. Město pestré v minulosti bude i svérázným městem budoucnosti v nové Evropě.

Podle přílohy ročenky pro řemesla, obchod a průmysl v r. 1943 zpracovala J. Polanecká

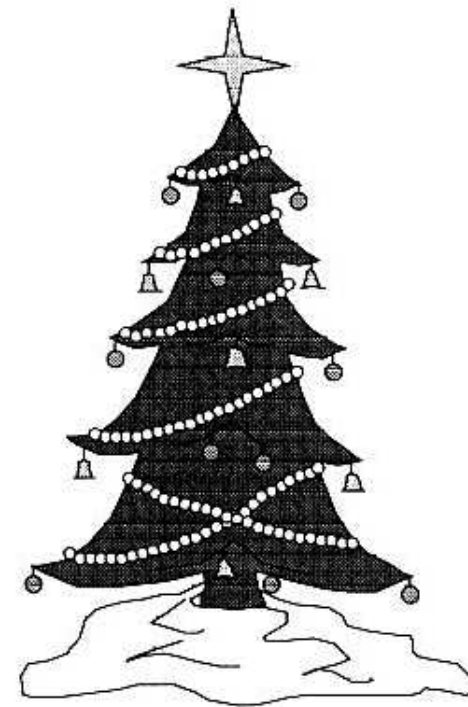
Vysvětlivky:

Berně - souhrnný název pro daně a poplatky. V období feudalismu byla zdrojem berní poddanská půda a nemovitý majetek měšťanstva. Berně pro potřeby země nebo krále byly vybírány na základě schválení sněmu. Ve výjimečných situacích byla povolována též osobní daň, tzv. berně z hlavy, kterou platili v odstupňované výši všichni obyvatelé (r. 1476-1502). Ve městech se vybíraly vedle zemské berně také mimořádné berně nebo sbírky městské. To tehdy, když běžné důchody města nestačily na vydání.

Starší obce - zástupci celé městské obce, kteří byli žádáni o podporu, když se konšelé při závažném rozhodování potřebovali opřít o souhlas všeho měšťanstva.

Perkmistr Hor viničních - představený úřadu ustanoveného ve 14. století pro správu vinic v okolí Prahy. V úřadu byli ještě čtyři konšelé Hor viničních, písař a geometr. Perkmistra i konšely volila staroměstská městská rada z řad měšťanů, úřad byl pod dohledem staroměstských konšelů. V úřadě se vedly knihy viničné, smlouvy o koupi vinic se zapisovaly též do městských knih Starého města pražského.

*Krásné a radostné Vánoce,
zdraví, radost, pokoj a hodně lásky
v Novém roce, v novém století
a v novém tisíciletí
Vám upřímně přeje
výbor Klubu přátel Žižkova*

Žižkovské listy, občasník Klubu přátel Žižkova. ČÍSLO 8.
Sestavila Jiřina Polanecká. Redakčně upravila Ivana Jenišťová.
Grafická úprava Denisa Halašová. Pro vlastní potřebu vydal
v prosinci 2000 KPŽ, Sabinova 8, 130 00 Praha 3, tel. 02/227 141 80

